

Artėjimas, arba matyti oda

Gedimino Pranckūno fotografijų paroda Vilniaus rotušėje

Turiu iškart pasakyti, kad mano santykiai su Bažnyčia sudėtingi. Tačiau jų nedetalizuosiu. Man tik buvo netikėta, kad tokie santūrus, lakoniški ir nieko neperšantys fotografijų ciklai privertė dar kartą pergaltuoti tą savo santykį ir padėjo pačiai sau atskirti kelis dalykus. Ilgalaikius – tikėjimą ir įkrautas erdves (bažnyčias) – nusprendžiau pasilikti sau, o kitkas – visai atskira tema.

43 Gedimino Pranckūno klasikine sidabro želatinos technika atliktos fotografijos priminė, kad bažnyčia, kaip erdvė, yra ypatinga. Parodoje gan kebliau (dėl konotacijų į istorinį laikotarpį) pavadinimu „Apšvietos žymės“ rodomi vaizdai, fotografuoti bažnyčiose, esant natūraliam apšvietimui, ir kelios iš kito ciklo, kur „vaizdai fiksuoti 150–200 m spinduliu aplink Vilniaus Viešpaties Dangun Žengimo (Misionierių) ir Švč. Jėzaus Širdies (Vizičių) bažnyčias“.

Šventovių vidaus nuotraukoms dokumentinis aprašymas būtų reikalingas gal tik tam, kad laikui bėgant neužmirštum, kuri detalė iš kur. Mat visa ekspozicija iš pirmo žvilgsnio atrodo kaip beveik abstrakčių vaizdų serija. Tačiau labai nustembi, kai ją pasekus susidėlioja labai konkreti istorija. Tiesa – ne literatūriška, o grynai intuityviai suvokiama.

Fotografai elgiasi panašiai kaip trilerio ar mistinio filmo kūrėjas: nerodo viso vaizdo, nepateikia aiškumo – sukuria apčiuopiamumo stoką. Tos stokos genama einu nuo vieno vaizdo prie kito, nuo to prie dar kito. Alkis suprasti tik auga, apžiūros tempas greitėja. Tačiau jau pati imu suvokti, kad atsakymo čia ir negali būti. Parodos objektas, ko gero, ir yra tas jaudinantis artėjimas. Galbūt ir baimė nusivilti, ir kaip jos dugnas – stebuklo ilgesys. Apčiuopiamas lieka tik pats artėjimas.

Žolynų tolumoje grakštus siluetas ar galvotas kupolas, įtrauktas į krūmynų pečius, lengvai antropomorfizuojamas. Senoji tradicija dar labai gyva. Bažnyčios statinys veikia kaip asmuo, tiesa – niekas nebesigilina, kuri jos kūno dalis ir kodėl galėtų būti ranka ar inkstas. Pranckūno nuotraukose toji vieta-asmuo atrodo nepasiekiamas, jo paties net šiek tiek paslėpta. Vis iš už krūmo. Menininkas apžvelgia ją iš toli, tarsi nedrįstų priėti ar besislapstydamas kurtų strateginius artėjimo planus. Čia atstumas sukelia daugiausiai įtampos ir jaudulio.

Kaip autorius vis dėlto pateko vidun, lieka neaišku – nuotraukose to nematome. Šita „filmo“ atminties dalis iškirpta. Nerodomas nė vienas fasadas, altorius, jokio paveikslo anei bendro vaizdo – nieko iš to, kur paprastai žiūrima vertinant bažnyčios grožį. Jei toliau tarsime, kad bažnyčia yra lyg asmuo, o fotoaparatas, sakytum, pratęsia autoriaus žvilgsnį, tai jis taip ir nepažvelgia į veidą. Jo akys vis nudelbtos pakampėsna, klaidžioja kažkur lubomis, pakeliui kliūdomos už visokių atbrailų. Ilgainiui imi įtarti, kad kontaktas su aplinka čia vyksta labiau per klausą, nei per regą. O gal apskritai – per odą?

Kad Pranckūnų domina visai ne architektūrinės struktūros, išaiškėja tose fotografijose, kur bažnyčios erdvė tampa tik fonu, o pagrindinis veikėjas yra šviesa. Kai šviesus lopinėlis, spindulys ar švytintis langas nukonkuruoja frizus ar kitus erdvės tūrius, suprantu, kad ieškoma kažko už bažnyčios „kūno“. Tampa akivaizdu, kad visas tas atbrailas fotografas įtraukia į kadrą tik tam, kad suprastų, kaip joje išsidėsto šviesos pluoštai, kaip šviesa ant medinių ornamentų pavirsta blikais, kaip kloja kampus, kaip virtusi kolona dengia tamsias nišas ar pabyra ant šiurkštaus paviršiaus.

Tačiau tai ne fizikinis ar formalistinis tyrimas. O intuityvus. Galbūt net šiek tiek egzistencinis.

Man labiausiai panašu, kad šviesą Pranckūnas „mato“ kone savo oda – susitapatina su vaizduojamomis detalėmis ir gali beveik fiziškai pajusti šviesos šilumą ir gerumą. Toji šviesa, mano supratimu, šitaip ieškant ar laukiant veikia kaip atgalinio ryšio įvaizdis ir pozityvo (visomis prasmėmis) apraiška.

Besidairydama po parodą ilgainiui nustoju bandyti atpažinti vietas, tikrinti su meno istorija, suprasti „pasakojimą“, o panyru į tiesiog pabuvimą. Prisimenu, kad tokių erdvių tyluma kitokia: šnaranti, kosčiojanti, susikaupusi. Laikas ten sulėtėja. Gera galvoti apie šimtmečius, kultūras, žmones, jų maldas, savo maldas, šį bei tą spėlioti. Tiesa, man ten gera tik tol, kol tylu.

